

מראי מקומות- בבא בתרא קמ"ט

- (א) **יהנה בהן מהו- הק' הרשב"א, מ"ש מידור** בבית זה דאמר' לעיל (קמז:) דלא מהני כיון דהוי דבר שאין בו ממש. ותי' בשם הראב"ד דהתם מיירי שאמר רק שידור בהם, אבל הכא מיירי כגון שאמר נכסי לפלוני שיהנה בהן, והשאלה הוא מפני שלשונות אלו לאו לשונות של מתנה הן, משום דמשמע שלא יהנה ויראה וכו' בהן אלא לפי שעה, אלא מפני שאמר נכסי לפלוני, נסתפק הגמ' דשמא הוא מועיל להוציא מאלו הלשונות, שלא בא לפחות ממתנתו אלא להוסיף, או שמא תחלת דבורו לא נתכוון אלא למה שהוא מפרש בסוף, וסלקא בתיקו.
- (ב) **מכר כל נכסיו מהו- פי' הנמוקי יוסף (סט: בדפיו) דשאלת הגמ' הוא דכיון דמכר ועבד כולי האי, ודאי גמר ומקנה** [וראינו דומה למתנה, דאי"ז טירחא כ"כ], ועוד שהרי המעות תחת ידו, והוי כמאן דשייר, וא"כ אם עמד אינו חוזר, או דלמא, כיון דלא שייר מנכסיו לעצמו, ודאי לא מכר אלא מחמת מיתה, ולכן אם עמד חוזר. וע' בקובץ שעורים (תקל"ו) שהבין דס"ל להנ"י דפשוט דאין כאן תקנת שכ"מ דדברי שכ"מ ככתובין במכר, אלא דהשאלה הוא דאולי אי' אומדנא דרוצה לחזור אם עמד. וכ' דלפ"ז יצא דע"כ חל המכירה מהיום, דאל"כ, הא אין קנין לאחר מיתה. והוסיף דזהו הנ"י לשיטתו, דס"ל דאף במתנת שכ"מ אם נתן מהיום יכול לחזור אם עמד, אבל לפי השיטות דבמהיום אינו יכול לחזור, א"כ גם במכירה צ"ל דאינו חל אלא לאחר מיתה, וא"כ ע"כ מיירי כאן דלא מכרו אלא מהיום, אלא לאחר מיתה, ככל מתנת שכ"מ, וא"כ איך חל אפי' אם מת, אלא ע"כ דגם לענין מכירה אי' תקנת חכמים. וע"ש עוד שהביא משו"ת הרשב"א (ג', קכ"ב, ד"ה ועתה אשוב), דאף אם עמד, צריך לחזור מהמכירה, ואינו בטל ממילא כשעמד כמו אצל מתנה, ועוד כ' דאף אם לא עמד יכול לחזור מהמכירה, דהו"ל כמוכר ואי"צ לזווי, והניח הקו"ש כוונת הרשב"א בצ"ע.
- (ג) **הא דאיתנהו לזווי בעינייהו- פי' הרשב"ם, חוזר, דלהכי שבקינהו שאם עומד מחלי דיתזירם. אולם ע' ברשב"א שהביא מהר"י מיגש דפי' להיפוך, דאם איתנהו לזווי בעינייהו, א"כ הוי כמו שמשיר, וא"כ הו"ל מכירת בריא ולא שכ"מ, ואם ליתנהו בעינייהו, א"כ אין כאן שיור, ואם עמד חוזר, והרשב"א תמה עליו, ופי' כהרשב"ם.**
- (ד) **ר' מרי ברי' הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הוא- הק' הקובץ שעורים (תקל"ח)** על מה שהגמ' קוראי הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. הרי אמו דאיסור היתה בת ישראל שנתעברה מגוי. ואם זה נקרא הורתו שלא בקדושה, א"כ מה מהני מה שאיסור מגייר אח"כ לענין שיהי' נקרא בנו משום לידתו בקדושה, הרי אין הבן נתייחס אחריו כלל, ולידתו בקדושה אין ענין לאיסור כלל. ורק בנכרית מעוברת שנתגיירה מקרי הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, והניח בצע"ג.
- (ה) **ובי רב הוה- ומאי נפק"מ בזה, כ' בשטמ"ק בשם ר' יהונתן, "כלומר בבית המדרש הי', ושמע מה שהק' לו התלמידים לרבא ולודי איסור וכו', והלך לו ואמר לאביו שיעשה כך, שאם לא הי' בבהמ"ד, ח"ו לא הי' א' מן התלמידים הולך רכיל ומגלה סוד כדי להפסיד לרבא". ובסוף דבריו הביא מי שגורס דכל בי רב הי', כלומר צורבא מרבנן, ואף שלא הי' בבהמ"ד באותה שעה, הלך א' מן התלמידים להודיע תקנתו לפי שהי' צורבא מרבנן. וע"ע לקמן מהחזו"א פי' אחר בזה.**
- (ו) **שכיב מרע כירושא שויה רבנן- כ' הרשב"א** "דמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר גמר מיתה, וכירושא היא לכל אדם, ומן הדין אינה כלום בכל אדם, שאינה מתנה לאחר מיתה, אלא דמשום ירושה תקנוה. והלכך, גר שנתן במתנת שכ"מ, כיון דאינו בר ירושה, אף מתנתו אינה מתנה".

(ז) **כל היכא דאיתי בירושה איתי במתנה - כ'** תוס' דאם הי' בנים להגר, אז נחשב איתי בירושה, ויכול ליתן מתנת שכיב מרע. ואפי' אם המקבל גר הוא ואין לו שום אופן לירש, מ"מ על הנותן הי' הקפדה ולא על המקבל, וא"כ שפיר יכול ליתן מתנת שכ"מ בכה"ג. ובביאור סברת התוס', כ' הפני שלמה דמה דהקפידו חז"ל שיהי' הנותן בר ירושה, היינו משום דמתנת שכ"מ לא קנה עד לאחר גמר מיתה, ודוקא כשהנותן יש לו יורשים, ולא פסק כחו לגמרי מנכסיו אף לאחר מותו, שהרי גם בניו יורשים רק מכחו, ממילא יוכל לזכות גם במתנת שכ"מ (ועל דרך הרשב"א שהבאנו לעיל). **אולם ע' בריטב"א שכ'** דמה דמתנת שכיב מרע מהני, היינו משום דבעצם כל כלל ישראל יכולים לירש זא"ז מדין משמוש, וא"כ כל זמן דבין הנותן ובין המקבל בני ירושה הם, אמרי' דשייך בזה מתנת שכיב מרע, אבל אם אין שניהם "מחוברים" באופן ירושה, דהיינו דאי אפשר בשום אופן שירשו אהדדי, א"כ לא אמרי' בזה מתנת שכ"מ. וע"ע בשטמ"ק בשם הראב"ד שהוא שי' ג', וכן מבואר בדברי הרשב"ם דס"ל כן, דצריך שיהי' המקבל מתנה דין יורש, בכה"ג תקנו חז"ל שיהי' יכול לקבל מתנת שכ"מ, אבל לא אכפת לן כלל אם הנותן הוא בר ירושה או לא.

(ח) **אי אגב קרקע, לית לי ארעא - ע' בדברי יחזקאל (מ"ד, ו')** שהביא מהדברי אמת דהק' דלכאור' איסור גיורא הי' לו מקום דירה, וא"כ למה לא הקנה למרי הקרקע בשכירות והמעות במתנה. וכ' להוכיח מכאן כדעת המהרי"ט, דס"ל דכל שאין לו למקנה אלא בשאלה או בשכירות, לא מועיל בקנין אגב. ודחה הדבר"י דכיון דזה הי' מקום דירה, ומסתמא לא הי' איסור רוצה להקנות למרי המקום באופן שמרי יהי' דר שם ואיסור יהי' צריך לדור ברה"ר, א"כ לא הקנה לו הקרקע אלא לענין שיהי' קונה המטלטלין בקנין אגב, וזה לא מהני [וצ"ע הגדר בזה]. **ובאמת כבר** הק' הרשב"א קו' זו, למה לא הי' יכול איסור להקנות אגב קרקע המושכר שהי' שוכב עליו, בין שהוא שכור אצלו או שאול. ותי' דאפשר ששכר או שאל לזמן ועבר זמנו [ולכאור' א"כ נמצא שדר שם שלא כדין, וצ"ע].

(ט) **וליקנינהו באודיתא - ומבואר מסוגיין** דהודאה מהני. וע' בתוס', ומבואר דתוס' ס"ל דמהני מדין קנין חדשה, והוי מתנת בריא, ואף דמוחזק לנו דלא הי' חייב לו מעות מעיקרא, מ"מ זה מהני מדין קנין. ויש לעי', איזה קנין הוא זה. וע' בקו"ש (תקל"ז) שביאר דכיון דיודע דאינו יכול לחזור מהודאתו, א"כ גמר ומקני, והו"ל כמו דאמרי' בכתובות (ק"ב) דהן הן הדברים הנקנין באמירה, דהקנין מהני מהגמירת דעת גרידא, ושפיר קונה. **וע"ש עוד** שהביא מש"כ השו"ת הרשב"א (ד', נ') דאי"ז מדין קנין, אלא נאמנות הוא, דיש לו מעות אצלו, וכן דייק הקו"ש מהרשב"ם אצלו. וכן הוא בפירוש בחי' הר"ן כאן, דכ' "פי' לא מסתפקא לן דליקנינהו אידך בהודאה אע"ג דלאו דידך נינהו, דהודאה גרידא אקנויי לא מקניא מידי, אלא הכי מיבעיא לן, מי מהימנינן ל' בהודאתו ואפי' עמד אינו חוזר, או דלמא חיישינן שמא שלא להשביע את עצמו ובניו אומר כן, ואפי' מת לא מקניא".

(י) **וליקנינהו באודיתא - הק' המהרש"ל בגיטין (יג:), למה היו צריכין חכמים לתקן מעמד שלשתן, ליקנינהו ל' באודיתא (וקו' זו אליבא דראשונים דס"ל דאודיתא הוי קנין ממש, וכמובן). ותי' דכיון דסכ"ס שקר הוא, והחכמים הרחיקו ממדה זה של שקר, א"כ אינם רוצים שישתמש בעצה זו, ולכן שפיר תקנו מעמד שלשתן. והמהר"ם (שם) תי' דמעמד שלשתן נעשה ביותר קלות, דאי"צ עדים או ב"ד להודות בפניהם, ולכן תקנו מעמד ג'.**

(יא) **איכפד רבא, וכו' - הק' החזון איש (חו"מ, ליקוטים סי' כ"א לסוגיין),** הא כל מזונותיו של אדם קצובין לו, אלא שהאדם חייב בעשיי' בעניני העולם, והכא אין ראוי לת"ח להפסיד את ר' מרי. ואף דאם הי' מת איסור לא הי' חייב רבא ליתן המעות לר' מרי, ואף לא הי' רוח חכמים נוחה הימנו בזה, אבל אם איסור הי' רוצה ליתן לבנו מחיים, לא הי' נכון להפסידו. וכ' דאולי רבא הי' צריך להמעות בשביל צרכי ציבור, וגם ר' מרי לא הי' מקפיד ע"ז אם הי' יודע, דר' מרי היו מזונותיו מצויות, כדמשמע בב"מ (עג:).

וצידד דעוד יתכן לומר דמה דנקט הגמ' דהי' ר' מרי בבי רב, היינו משום דאל"ה לא הי' רבא עושה כן כלל, דהי' גורם חילול השם, אבל כיון דר' מרי דבי רב הי', והי' יודע דמעשי רבא לשם שמים הם, ולא הי' מקפיד, ולכן הי' רבא משתדל להחזיק המעות אצלו.

(יב) דקא מגמרי טענתא לאינשי- הק' תוס', למה לא קיים רבא דבריו משום דמצוה לקיים דברי המת. ועוד הק', למה לי הא דאמרי' דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי, תיפוק לי' משום דמצוה לקיים דברי המת. וע' בקו"ש (תקמ"א) דהוכיח מדבריו כאן דס"ל דמצוה לקיים דברי המת עושה קנין, דאל"כ קו' זו הב' ל"ק כלל.